

Досвід і практика організації археологічних досліджень на новобудовах

Будівництво на Україні великої кількості промислових об'єктів (заводів, шахт, гідроелектростанцій, зрошувальних систем), перебудова та розширення міст і сіл, а також сільськогосподарські роботи на ланах приводять до масового руйнування археологічних пам'яток. Особливо це стосується курганів, городищ, давніх поселень і могильників.

У нашій країні уже зроблено багато для охорони історичних та археологічних цінностей, в тому числі й тих, що потрапляють в зону новобудов. Згідно з Положенням про охорону пам'яток історії та культури, затвердженим Постановою Уряду СРСР № 3898 від 14 жовтня 1948 р. і Урядом УРСР № 3076 від 30 грудня 1948 р., дослідження пам'яток археології, що підлягають знесенню в силу господарських потреб, повинно проводитись за рахунок організацій, відповідальних за ці роботи.

На території України широкі заходи по рятуванню археологічних об'єктів на новобудовах здійснює поки що ІА АН УРСР. Тут в зв'язку з цим створено спеціальний новобудовний відділ. Великі експедиції такого профілю організують також й інші відділи інституту. Створено п'ять постійнодіючих новобудовних експедицій з локалізацією їх в областях України, зокрема в Причорномор'ї, Подніпров'ї, Надазов'ї, де тепер найбільш масово руйнуються кургани.

Всіх цих заходів, однак, далеко ще не вистачає для повного охоплення рятувальними роботами тих пам'яток України, яким загрожує знищення. Новобудовні експедиції слід створювати в кожній області УРСР.

В ІА АН УРСР уже набуто чималий досвід в організації і проведенні рятувальних робіт на новобудовах. Розроблені методи можуть бути використані університетами, музеями, організаціями Українського товариства охорони пам'ятників історії та культури на місцях. В цій справі головним є виявлення новобудов, де передбачається виконання за обсягом земляних робіт, включення в кошторис будівництва заявки і укладення договору на проведення археологічних рятувальних заходів, організація їх фінансування.

Титульні списки всіх новобудов на п'ятирічку завжди можна одержати в обласних відділах Держбуду УРСР і облземвідділах, що відводять ділянки для будівництва. Важливо подати заявку ще на етапі проектування будови і складення загального кошторису. Ця заявка має включати повний перелік археологічних пам'яток, що потрапляють в зону руйнування, карту їх розміщення і орієнтовну суму на розкопки кожної з них. Списки складаються на підставі уже відомих даних (літературних, архівних), а головним чином за результатами суцільної розвідки, яку слід проводити після одержання від проектного інституту відповідних карт.

Важливо підкреслити, що саме на етапі проектування будови ще можливе внесення змін, викликаних необхідністю рятування археологічних пам'яток. Як показує досвід, запізнюватись з цим не слід.

Кошторис на археологічні дослідження складається з сум на зарплату і польові науковцям, допоміжному персоналу експедиції (кресляри, фотограф) і робітникам, витрат на оренду автотранспорту і механізмів, обладнання лабораторій, на різне спорядження тощо.

При складенні кошторису слід передбачити витрати на розкопки, камеральне опрацювання здобутих матеріалів, оформлення наукового звіту й публікацію результатів дослідження. Орієнтовно в ІА на дослідження одного кургану планується в середньому 300—400 крб., поселення — від 300 до 1000 крб., сума видатків археологічної новобудовної експедиції має бути обов'язково включена в загальний кошторис будівництва. Договір на її фінансування укладається між організацією, що бере на себе зобов'язання вести археологічні дослідження, та представником будівництва. Перша (музей, університет, інститут, обласна організація Товариства тощо) має проводити фінансування робіт експедиції. На Україні найкраще це здійснювати через науково-дослідні сектори університетів та інститутів, що мають фонд позаштатних асигнувань. Рятувальні розкопки на новобудовах Півдня України можуть з успіхом забезпечуватись через Одеське археологічне товариство, де також є ліміт позаштатної зарплати.

Планування рятувальних робіт на новобудовах необхідно погоджувати і координувати з ІА АН УРСР, що видає також «Відкриті листи» на право проведення польових досліджень. Кожна організація виділяє керівників експедиції, за якими зберігається право авторства на проведені дослідження. Матеріали розвідок і розкопок можуть передаватись для поповнення експозицій і фондів музеїв та археологічних кабінетів.

Д. Я. Телегін